

17 noiembrie 2005

B i b l i o t e c a p u b l i c ă **furnizor de servicii pentru comunitate**

1. Contextul general

România este împărțită în 42 de județe cu 3.002 unități administrativ-teritoriale: municipii, orașe, comune și are o populație de peste 21.700.000 de locuitori. Bibliotecile publice sunt integrate în sistemul național de biblioteci și sunt structurate în trei categorii după tipul unităților administrative în care funcționează:

- Biblioteci județene;
- Biblioteci municipale și orașenești;
- Biblioteci comunale.

Din punct de vedere administrativ bibliotecile publice se află sub autoritatea Consiliului General al Capitalei (Biblioteca Metropolitană București), a consiliilor județene (bibliotecile județene) și a consiliilor locale (bibliotecile municipale, orașenești și comunale).

Metodologic și profesional ele se află sub autoritatea Ministerului Culturii și Cultelor prin biroul *Cultură scrisă, lectură publică*. Pentru bibliotecile municipale, orașenești și comunale din fiecare județ asistența profesională și metodică este asigurată de către bibliotecile județene prin departamente metodice proprii.

Activitatea bibliotecilor publice este reglementată prin *Legea bibliotecilor* apărută în 2002, cu modificări ulterioare în 2004, prin *Regulamentul cadru de organizare și funcționare a bibliotecilor*, prin *Regulamentele de ordine interioară* și prin *declarațiile de politici* ale diferitelor servicii de bibliotecă și ale administrației.

2. Situația actuală

Datele statistice reflectă foarte bine activitatea bibliotecilor publice.

Anual se colectează statistici oficiale ale bibliotecilor atât de către Institutul Național de Statistică, cât și de către Comisia de statistică a Asociației Naționale a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România.

Bibliotecile publice au dezvoltat Programul național *Performanțe românești în bibliotecile publice – PROBIP 2000* dedicat armonizării statisticii naționale cu standardele și practicile internaționale și concomitent au participat la Proiectul european *LIBECON* însușindu-și tehnicile de colectare a datelor și informațiilor statistice.

Ca urmare a acestei preocupări există în momentul de față un sistem unitar de colectare a datelor statistice și un set de indicatori de performanță care permit analize și comparații pentru determinarea nivelului de performanță la un moment dat.

Anual se prezintă și se publică de către Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România *Starea bibliotecilor publice din România*.

Pentru o mai bună înțelegere a condițiilor în care bibliotecile publice furnizează servicii pentru comunitate vom prezenta situația bibliotecilor publice din România în anul 2004 sub forma datelor statistice și a indicatorilor de performanță obținuți.

Date statistice	
Populația României	21.711.252
Numărul bibliotecilor	2.835
Biblioteci județene	41
Biblioteci municipale	236
Biblioteci comunale	2558
Numărul documentelor în colecții	50.803.080
Cărți și publicații seriale	50.169.279
Documente audiovizuale	347.471
Colecții electronice	8.804
Alte documente	276.526
Numărul documentelor achiziționate	899.936
Cărți și publicații seriale	812.711
Documente audiovizuale	11.621
Colecții electronice	2.138
Alte documente	73.466
Numărul total de computere	2.261
Stații de lucru pentru utilizatori	704
Utilizatori înscriși	2.932.840
Tranzacții de împrumut	34.692.749
Tranzacții de referințe virtuale	387.438
Vizite la bibliotecă	16.273.903
Vizite virtuale	345.167
Personalul bibliotecilor	5.934
Personal de specialitate	5.246
Personal administrativ	277
Personal de întreținere	411
Finanțare	19.917.465 €
Finanțare publică	19.389.652 €
Finanțare din alte surse	527.813 €

Principalii indicatori de performanță	
Cheltuieli curente per capita	0,92 €
% cheltuielilor pentru personal	68,55 %
% cheltuielilor pentru achiziții	10,4 %
Personal la 1.000 locuitori	0,24 angajați
Numărul de locuitori per personal de specialitate	4138 locuitori
Documente în colecție per capita	2.34 documente
Documente achiziționate la 1.000 locuitori	41,28 documente
% utilizatorilor înscriși	13.51 %
Documente împrumutate per capita	1,60 documente
Documente împrumutate per utilizator activ	17,88 documente
Documente împrumutate per vizită	2,13 documente
Vizite la bibliotecă per utilizator activ	8,39 vizite

Statisticile pun în evidență faptul că sistemul bibliotecilor publice din România este bine dezvoltat sub aspectul numărului de biblioteci și a mărimii colecțiilor. Există biblioteci publice

în aproape toate unitățile administrative, încadrate cu personal calificat și cu colecții care asigură 2,34 documente pentru fiecare locuitor.

În structura colecțiilor predomină însă cărțile și publicațiile periodice în proporție de peste 98 %, iar în structura achizițiilor în proporție de peste 90 %.

Chiar dacă acum cartea este încă cel mai important purtător de informație, bibliotecile publice românești nu se limitează doar la materialul tipărit.

Politica de achiziții pe termen mediu prevede ca documentele audiovizuale și colecțiile electronice să reprezinte 25-30 % din totalul documentelor achiziționate anual și concomitent să se asigure echipamentele necesare pentru accesarea acestor documente.

3. Opțiunea pentru modernizare

Bibliotecile românești sunt implicate într-un proces de modernizare prin care alături de serviciile tradiționale dezvoltă și servicii și tehnologii noi așa cum fac cele mai multe biblioteci europene. S-a conștientizat faptul că bibliotecile publice tradiționale, care se limitează numai la documentele tipărite, nu mai pot face față nevoilor crescânde de informare ale populației și rămân în urma celor care oferă servicii moderne.

Oportunitățile și provocările societății informaționale dau bibliotecilor posibilitatea de a ocupa un loc central în comunitate cu condiția ca ele să-și orienteze activitatea cu prioritate spre utilizatori și spre cunoașterea și satisfacerea cerințelor acestora.

Punând în centrul activității utilizatorul și nevoile lui, bibliotecile își asigură recunoașterea și respectul comunității și pot aspira la poziția de instituții cu rol major în societatea informațională.

Cerințele utilizatorilor sunt orientate spre:

- organizarea activității pentru public în spații adecvate și accesibile în raport cu locul de domiciliu;
- îmbunătățirea serviciilor existente și dezvoltarea de servicii noi;
- asigurarea unei achiziții corespunzătoare de documente;
- dezvoltarea bibliotecilor ca centre de informare, educaționale și culturale;
- promovarea unor proiecte de integrare socială;
- oportunități de învățare;
- asigurarea unei infrastructuri adecvate;
- asigurarea accesului gratuit la Internet;
- stații de lucru pentru utilizatori;
- servicii de furnizare a documentelor;
- servicii pentru persoanele cu nevoi speciale;
- taxe mici pentru serviciile cu valoare adăugată.

Sunt cerințe care conturează viziunea despre o bibliotecă modernă, capabilă să răspundă provocărilor societății.

4. Servicii furnizate de bibliotecile publice

4.1 Servicii tradiționale modernizate

4.1.1 Automatizarea bibliotecilor

Procesul de automatizare a bibliotecilor românești a început în anii '90 și a fost orientat spre:

- asigurarea infrastructurii necesare susținerii automatizării serviciilor;
- implementarea integrală a modulelor sistemelor integrate de bibliotecă;
- dezvoltarea de servicii și facilități bazate pe tehnologia informațională;
- crearea posibilităților de acces on-line la bazele de date și produsele de informare ale bibliotecii.

Gradul de automatizare și ritmul în care s-a dezvoltat acest proces au fost diferite de la un tip de bibliotecă la altul. Primele au fost bibliotecile județene, urmate de unele biblioteci municipale și orășenești. Recent acest proces a început și în bibliotecile comunale. Nu a existat

o politică națională de susținere a procesului de automatizare a bibliotecilor prin fonduri alocate special pentru intensificarea activității de automatizare.

Ministerul Culturii și Cultelor a susținut parțial *Programul național de automatizare și dezvoltare a serviciilor în bibliotecile publice din România* propus de Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România, din care s-au parcurs două etape (1999 – 2001). A urmat o perioadă de stagnare, iar în anul 2005 a fost reluat prin noua strategie a ministerului.

4.1.2 Softuri integrate de bibliotecă

Softurile utilizate în bibliotecile mari sunt:

TINLIB – în 31 de biblioteci județene;

ALICE – în 3 biblioteci județene;

BiblioPhil – o bibliotecă județeană

În bibliotecile mici se utilizează T-LIB și BiblioPhil.

Softul integrat TINLIB a cărui utilizare este mai răspândită dispune de următoarele module:

- Achiziții;
- Catalogare;
- Circulație;
- Control seriale;
- Rapoarte;
- OPAC.

Catalogarea

Modulul catalogare este utilizat pentru catalogarea cărților, seriilor, articolelor, documentelor audiovizuale și electronice.

Bibliotecile românești își fac singure înregistrările neavând la dispoziție un oficiu care să furnizeze aceste servicii. Așa se explică și faptul că operațiunile de finalizare a cataloagelor electronice durează foarte mult.

La sfârșitul anului 2004 procentul înregistrărilor catalografice în sistem automatizat era de 12,69 % cu o creștere anuală de 3-5 %. Ponderea o dețin bibliotecile județene cu aproape 6.000.000 de înregistrări.

Circulația

Implementarea acestui modul a parcurs mai multe etape:

- o crearea bazei de date a utilizatorilor și eliberarea permiselor de intrare;
- o dezvoltarea cataloagelor electronice prin introducerea retroactivă, verificarea înregistrărilor bibliografice din baza de date și barcodarea fondului de publicații destinat împrumutului;
- o Împrumutul în sistem automatizat.

Au urmat apoi *rezervările de titluri în sistem automatizat și prelungirea termenului de împrumut.*

Utilizarea modulului circulație conferă dinamism și eficiență relației cu utilizatorii, iar bibliotecarilor le rămâne mai mult timp pentru orientarea și educarea acestora.

Efectuarea împrumutului în sistem automatizat a însemnat un pas uriaș în modernizarea serviciilor tradiționale, perceput foarte bine de utilizatori.

Control seriale

Fiind un modul destinat achiziției de periodice, permite gestionarea solicitărilor pentru acest tip de publicații, aprobarea și comandarea lor, evidența primirilor (în funcție de periodicitate). Urmărirea riguroasă a achiziției de periodice a redus mult rutina zilnică, în special pentru cotidiane. De asemenea, evidența exemplarelor lipsă este mult mai clară, ceea ce facilitează completarea în timp optim a colecției de periodice a bibliotecii.

Rapoarte

Modulul rapoarte este folosit pentru procesarea datelor statistice. Se obțin rapoarte de evidență a intrărilor în fondul bibliotecii, fișe de catalog, buletine, bibliografii pentru toate tipurile de documente. Se colectează în sistem automatizat datele statistice despre *utilizatorii înscriși* (după structura categoriilor ocupaționale, după vârstă, naționalitate sau sex), despre *utilizatorii activi*, despre *circulația documentelor* (după categoria lor, după limbă, conținut și după tipul de împrumut efectuat).

Automatizarea acestor proceduri reprezintă un pas deosebit de important al bibliotecilor spre eficientizare și modernizare.

OPAC

Prin modulul OPAC utilizatorii pot obține informații despre toate tipurile de documente existente în baza de date, și despre statutul de disponibilitate al documentului căutat. Prin meniul *Informații personale de împrumut*, pe baza Permisului de intrare în bibliotecă pot verifica situația unităților împrumutate sau nereturnate. Utilizarea modulului OPAC a dus la creșterea eficienței în informarea și servirea utilizatorilor.

Impactul noilor tehnologii

O tehnologie nouă, puțin utilizată încă în biblioteci, este cea de identificare prin radiofrecvență. Sistemele de identificare prin radiofrecvență se folosesc în bibliotecile din lume de cinci-șase ani și sunt utilizate pentru: identificarea cărții, autoîmprumut, control antifurt, inventarierea, sortarea și transportul cărților și al materialelor audiovizuale. Aceste aplicații duc la reducerea semnificativă a costurilor, optimizează servirea utilizatorilor, diminuează furturile de carte și pot furniza o inventariere actualizată constantă a colecțiilor media.

Sistemele bazate pe coduri de bare utilizate în prezent provoacă întârzieri întrucât impun poziționarea corectă a codului de bare în raport cu scannerul optic. Ele în sine nu stochează nici un fel de informații despre carte, ci trebuie relaționate cu o bază de date.

Spre deosebire de acestea, etichetele RFID au următoarele avantaje:

- Stocheaza cca 90 de biți de informații despre fiecare articol,
- Unele au memorie actualizabilă,
- Pot fi citite prin copertile cărților când sunt mișcate, mai multe în același timp, și se află la câțiva centimetri de antenă,
- Sistemele RFID pot fi compatibilizate cu sistemele integrate de bibliotecă.

În plus, legitimațiile cititorilor pot fi card-uri inteligente capabile să înregistreze informații despre posesorii lor și să se actualizeze automat când sunt trecute prin dreptul antenei: cărțile pot fi înregistrate sau scoase din evidența card-ului, se pot calcula amenzile sau alte taxe.

La Biblioteca Județeană “Octavian Goga” Cluj este în curs de implementare un sistem pentru servicii interactive și de transmitere de mesaje prin Internet și telefonie mobilă bazat pe tehnologia de identificare prin radiofrecvență (RFID). Este un proiect european destinat bibliotecilor și furnizează un set complet integrat de servicii:

- *Servicii pentru bibliotecă:*
 - ✓ serviciul de etichetare;
 - ✓ gestionarea rafturilor;
 - ✓ serviciul antifurt;
 - ✓ statutul disponibilității.
- *Servicii pentru cetățeni*
Acestea permit împrumutul și restituirea documentelor în regim de autoservire și facilități de rezervare a documentelor și prelungirea împrumutului via Internet;
- *Servicii de mesaje pentru cetățeni*
Sunt servicii de comunicație prin care se transmit informații despre activitățile bibliotecii prin utilizarea e-mail-urilor și a sms-urilor generate automat.

4.2 Servicii noi

4.2.1 Servicii de informare comunitară

Dezvoltarea lor a început în anul 1997 și s-a făcut după modelul bibliotecilor din Marea Britanie. Sunt departamente noi denumite *Centre de Informare pentru Comunitate (CIC)* și oferă bibliotecilor posibilitatea de a extinde accesul la informație și de a contribui la informarea corectă a populației. Locuitorii au nevoie de informații comunitare actuale pentru a fi cetățeni informați, eficienți și responsabili. Informațiile comunitare trebuie să fie relevante pentru toată comunitatea. Există 7 biblioteci județene care au organizate CIC-uri: Brașov, Cluj, Dâmbovița, Galați, Iași, Maramureș, Neamț.

CIC-urile inițiază și dezvoltă programe de informare pentru cetățeni pe următoarele domenii:

- ✓ **informare locală** referitoare la administrația publică, asistența socială, asistența medicală, drepturile omului, cultură, învățământ, turism, minorități;
- ✓ **informare europeană** referitoare la procesul de preaderare a României la Uniunea Europeană, la structurile Uniunii Europene, și la proiectele finanțate din fonduri europene;
- ✓ **informare NATO** referitoare la NATO și integrarea României în structurile Alianței.

Bibliotecile au început să construiască baze de date de informații locale accesibile și on-line..

Există deja două astfel de baze de date: InfoUtil și InfoEuropa la Biblioteca Județeană "Octavian Goga" Cluj.

4.2.2 Accesul Internet pentru public

Internetul a pătruns rapid în Europa. Între 2000-2004 raza de cuprindere a Internetului în Uniunea Europeană a crescut cu 44 %, cu 204.000.000 de utilizatori, aproape jumătate din populație. Utilizarea lui diferă mult de la o țară la alta, de la nivelul cel mai scăzut de 15 % (în Grecia) până la 75 %, cel mai înalt nivel (Suedia). Uniunea Europeană nu deține date despre România. Oficialitățile declară că peste 25 % din populația României utilizează Internetul.

Asigurarea accesului la Internet contribuie mult la combaterea excluziunii sociale și la crearea condițiilor pentru dezvoltarea economică și socială.

Bibliotecile publice din România asigură acces Internet pentru public în 27 de județe.

4.2.3 Pagini web

Nevoia publicului de a avea acces la cât mai multe informații despre bibliotecă a determinat bibliotecile să-și realizeze propriile pagini web. Sunt 25 de biblioteci județene care oferă acest serviciu. Accesul Internet pentru utilizatori și personal, precum și comunicarea cu utilizatorii prin pagina web sunt servicii absolut necesare în biblioteci.

Manifestul IFLA pentru Internet subliniază faptul că „libertatea de acces la informație, independent de mijloace și frontiere, este o responsabilitate fundamentală a bibliotecii și a profesioniștilor ei”. În România nu avem încă strategii și politici naționale care să pună în aplicare principiile exprimate în acest manifest.

4.2.4 Servicii de referințe prin e-mail “Întreabă bibliotecarul”

Utilizarea tehnologiilor noi oferă publicului și posibilitatea de a accesa biblioteca și serviciile ei de oriunde și oricând. Pentru a satisface nevoile tuturor comunicarea se poate face prin mai multe metode: e-mail, linii de chat, video-conferințe, Intrenet, chioșcuri, vizite tradiționale, telefon, fax, etc.

Tipurile de servicii “Întreabă bibliotecarul” sunt accesibile acum și în România. Sunt deja 9 biblioteci județene (Argeș, Brăila, Cluj, Constanța, Dâmbovița, Dolj, Galați, Iași, Sălaj) care transmit răspunsuri celor care apelează biblioteca de la distanță. Serviciile de tipul “Întreabă bibliotecarul” pun utilizatorul în relație directă cu biblioteca fără a mai fi nevoie să se deplaseze aici. Prin accesarea paginii web, prin intermediul unei adrese de e-mail dedicată acestui serviciu on-line sau printr-un formular predefinit, orice solicitare de informații din aria de activitate a bibliotecii este rezolvată într-un interval de timp relativ scurt (de obicei 48 de ore).

4.2.5 Cataloage on-line

Societatea actuală necesită mai mult ca oricând instrumente de informare și documentare care să difuzeze cunoștințele cât mai rapid și cât mai facil. De aici necesitatea introducerii în bibliotecă a sistemelor moderne de înmagazinare, prelucrare și regăsire a informațiilor, deci schimbări în formatul catalogului de bibliotecă.

Prin catalogul on-line se obține accesul la baza de date bibliografice a bibliotecii, gestionată de un soft care asigură îndeplinirea tuturor funcțiilor pe care le realizează sistemul tradițional de cataloage al bibliotecii.

Catalogul on-line facilitează accesul publicului, din afara bibliotecii, la baza de date a acesteia, în scopul verificării anumitor aspecte legate de un document: dacă în fondul bibliotecii există o anumită lucrare și în aceste condiții îi permite să obțină toate informațiile privitoare la aceasta (repartiție, date de publicare, dacă este sau nu disponibilă pentru împrumut, dacă poate fi rezervată).

Fiecare tip de bibliotecă își adaptează accesul on-line în funcție de utilizatorii săi și de scopurile vizate de către instituție.

Bibliotecile publice românești își crează propriile cataloage electronice, care în cea mai mare parte sunt consultate prin rețeaua bibliotecii. Dispun de cataloage on-line doar 15 biblioteci județene: Arad, Argeș, Brașov, Brăila, Cluj, Constanța, Dâmbovița, Dolj, Galați, Iași, Maramureș, Sălaj, Sibiu, Vaslui și Vrancea.

4.2.6 Servicii de consultare de documente electronice

Acest tip de serviciu, care permite accesul la informația stocată electronic, este organizat în 11 biblioteci județene: Argeș, Bacău, Brașov, Brăila, Constanța, Covasna, Galați, Iași, Maramureș, Neamț, Vaslui.

Serviciul oferă:

- ✓ acces la baze de date interne și externe;
- ✓ acces la resurse globale de informare și comunicare via Internet;
- ✓ acces la programe de aplicații;
- ✓ consultarea documentelor de referință;
- ✓ asistență și îndrumare din partea bibliotecarului.

5. Politici și strategii

Bibliotecile publice au conștientizat oportunitățile oferite de societatea informațională și provocările cărora trebuie să le facă față, dar nu au reușit peste tot să convingă populația și politicienii că ele pot oferi servicii eficiente ca răspuns la nevoile pe care le presupune acest tip de societate.

Pentru a putea face acest lucru a fost nevoie de o regândire a propriilor strategii și de o planificare adecvată.

S-a realizat o *Strategie națională de dezvoltare a bibliotecilor* care răspunde cerințelor de astăzi, în schimbare și în care biblioteca este integrată în sistemul național informațional ca instituție de importanță strategică în asigurarea accesului la informație. Această prevedere se regăsește și în textul legii bibliotecilor, dar bibliotecile nu sunt încă percepute în totalitate așa.

Strategia își propune:

- conștientizarea autorităților pentru a integra bibliotecile în planurile lor strategice generale;
- clarificarea contribuției bibliotecilor în procesul de accelerare a reformei;
- identificarea priorităților naționale și locale de finanțare a activităților esențiale de bibliotecă;
- realizarea cooperării interministeriale în vederea structurării unei politici coordonate în domeniul moștenirii culturale;
- dezvoltarea serviciilor electronice în relație cu alți parteneri;

- implementarea unei politici de formare de bază și continuă a personalului de specialitate;
- monitorizarea cerințelor utilizatorilor ca parte a politicii de dezvoltare a bibliotecilor și a planificării investițiilor ;
- stabilirea criteriilor de măsurare și evaluare a serviciilor;
- extinderea cooperării interbibliotecare.

Primul obiectiv strategic este crearea unei infrastructuri compatibile cu standardele societății informaționale contemporane pentru a asigura accesul la orice tip de informații, pentru oricine și oricând.

La nivel local bibliotecile și-au stabilit propriile strategii în funcție de necesitățile locale, de resursele de care dispun și de opțiunea pentru modernizare.

Ele au însă nevoie de o mai bună susținere financiară pentru realizarea infrastructurii pentru instruire, educare și implementare.

Aici trebuie să intervină autoritățile locale care prin recunoașterea rolului bibliotecilor publice și prin schimbarea priorităților politice ar putea alocă finanțări crescute așa încât bibliotecile să atingă niveluri apropiate de dezvoltare care să le permită creșterea capacității lor de furnizor de servicii pentru comunitate.

Ministerul Culturii și Cultelor are o politică susținută pentru bibliotecile publice care, dacă se va realiza, va conferi în mod real acestor instituții rolul de importanță strategică în asigurarea accesului la informație.

Prin "*Strategia privind lectura publică și reinventarea bibliotecilor*" ministerul și-a fixat ca priorități:

- Campania de informare "Prin lectură la cultură";
- Biblioteca Națională a României;
- Informatizarea bibliotecilor publice.

Prin campania de informare se dorește readucerea cărții în atenția publicului și situarea bibliotecilor în poziția de puncte culturale focale ale comunităților locale.

Al doilea proiect vizează finalizarea construcției noului sediu al Bibliotecii Naționale a României început cu mulți ani în urmă, iar prin al treilea proiect se dorește construirea rețelei informaționale la nivel național a bibliotecilor din mediul urban și rural.

În paralel, Ministerul Culturii și Cultelor continuă *Programul de achiziție de carte și abonamente la reviste culturale pentru bibliotecile publice*.

Suma alocată pentru anul acesta este de peste 550.000 €, ceea ce reprezintă 27,83 % din totalul bugetului pentru achiziția de documente pe care l-au avut bibliotecile în anul 2004.

Este o contribuție substanțială la dezvoltarea colecțiilor și satisfacerea nevoilor de informare și lectură.

Strategia națională de dezvoltare a bibliotecilor prevedea o suplimentare a achiziției de documente prin programul Ministerului Culturii și Cultelor care să asigure 30 % din necesarul minim prevăzut de legea bibliotecilor. Anul 2005 va fi primul an în care ne apropiem de această prevedere.

6. Principalele obstacole

Obstacolele pe care le întâmpină bibliotecile publice românești în furnizarea serviciilor pentru comunitate sunt de două tipuri:

Obstacole externe care țin de lipsa de încredere în potențialul bibliotecilor publice, lipsa planurilor, lipsa finanțării și suportul tehnic necorespunzător pentru implementarea noilor tehnologii.

Obstacole interne care țin de mentalitate, de dezvoltarea profesională, de un management inadecvat și de numărul mic de angajați cu pregătire IT actualizată.

DOINA POPA
Președinte